

УДК 021.1(477.82)

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНОЇ МЕРЕЖІ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Миронюк Н. В.

*Волинського національного університету імені Лесі Українки, Луцьк, Україна
E-mail : nataliya-myr@mail.ru*

Аналізуються показники функціонування бібліотечної галузі Волинської області, розглядаються проблеми та перспективи розвитку, можливості міжнародної співпраці.

Ключові слова: бібліотечна галузь, мережа бібліотек, інформатизація, комп'ютеризація.

Бібліотечна галузь є важливою складовою соціальної сфери. Значення її зростає внаслідок формування інформаційного суспільства, яке ставить у центр уваги людину, висуває нові вимоги до рівня освіти, культури, інформативності, всестороннього розвитку та кваліфікації громадян. Успішний розвиток науки та виробництва залежить від інформаційного забезпечення, що і є функцією бібліотечної галузі. Кожна бібліотека незалежно від її відомчого підпорядкування, є невід'ємною частиною соціального організму регіону. Дослідженням соціальної сфери, в тому числі й бібліотечного обслуговування як компонента культурної сфери, присвячені праці географів А. Кронуса, О. Кронус, Л. Немець Н. Флінти,

О. Шаблія, Т. Шпараги, та економістів – Б. Данилишина, С. Дорогунцова,

В. Куценко та ін. Зокрема, Волинська область у цьому аспекті вивчалась

Т. Шпарагою. Динаміка інформаційно-технічного прогресу, утвердження інформаційного суспільства та ринкової економіки в Україні вимагають вдосконалення організації ефективної діяльності сучасних бібліотек. Актуальність теми визначається зміною ролі бібліотек та реорганізацією їх діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства. Адже досвід провідних зарубіжних країн засвідчує посилення ролі бібліотек у розвитку демократії та місцевого самоврядування, ринкової економіки, соціальної сфери, міжнародних зв'язків. Метою нашої роботи є суспільно-географічне дослідження діяльності закладів соціальної бібліотечної сфери регіону, що включає аналіз просторово-часової динаміки, сучасного функціонування та перспектив розвитку.

У ст. 1 Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” від 27.01.1995 р. дається таке визначення бібліотечної справи: „Бібліотечна справа – це складова частина інформаційної, виховної, культурно-освітньої діяльності, що включає комплекс державних громадських, наукових та практичних заходів, які забезпечують організацію діяльності бібліотек, їх науково-дослідну і методичну роботу, а також бібліотечних фахівців” [1, с. 61].

Бібліотеки Волині займають вагоме місце в сучасному інформаційному просторі регіону, виконують одну з найважливіших соціальних функцій – надають громадянам вільний доступ до фондів та інформаційних ресурсів.

Масові та універсальні бібліотеки є найпоширенішими закладами культури в регіоні. На кінець 2010 р. в області функціонувало 1236 бібліотек, із них у сільській місцевості 965 – це 78 %. Для порівняння, в Україні 82 % існуючих бібліотек – сільські. Загальну кількість бібліотек Волині складають публічні бібліотеки (571), обласні універсальні (3), бібліотеки загальноосвітніх, вищих, професійно-технічних навчальних закладів, спеціалізовані бібліотеки. На відміну від інших областей України, за останні роки зміна чисельності бібліотек Волинської області має позитивну тенденцію. З 2000 р. й до кінця 2010 р. мережа публічних бібліотек поповнилася 9 закладами. Починаючи з 2008 р., відкрилося 17 бібліотек у Горохівському, Ківерцівському, Луцькому, Маневицькому районах та в м. Луцьку. Негативні тенденції характерні для Турійського району, де за останні 3 р. було закрито 7 бібліотек. Середній показник забезпечення населення Волині публічними та універсальними бібліотеками в розрахунку на 1000 жит. на кінець 2010 р. становить 0,54. Він є вищим середнього по Україні (0,4). Найкраще забезпечені бібліотеками мешканці Локачинського (1,1), Володимиро-Волинського (0,95) та Ковельського (0,95) районів, найнижчі показники у Старовижівському (0,63), Ратнівському (0,63) та Маневицькому (0,66) районах. Кризові явища та труднощі сучасної України погіршили стан інформаційних ресурсів.

Комплектування вітчизняними та зарубіжними науковими виданнями скоротилось, а технічні можливості для взаємобміну між бібліотеками та доступ до глобальних інформаційних мереж через нерозвиненість в Україні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій відстають від потреб користувачів.

Одним із основних показників діяльності бібліотечної галузі є книжковий (бібліотечний) фонд – сукупність документаційно-інформаційних ресурсів [1, с. 64]. На кінець 2010 р. бібліотечний фонд публічних та універсальних бібліотек нараховував 6470,99 тис. примірників – 0,92 % загальноукраїнського книжкового фонду. 52 % фонду – видання українською мовою, 47 % – російською, решта – іншими мовами. Зменшення книжкових фондів характерне для всіх районів області, за останні роки воно пов'язане в основному з вилученням застарілих примірників та невеликими обсягами нових надходжень. Рівень забезпечення літературою на 1000 жит. має найбільші значення у Володимир-Волинському (10,20 примірників), Ковельському (12,21), Луцькому (8,97) районах, а найменші – у Іваничівському (4,38), Камінь-Каширському (4,72), Маневицькому (4,90). Середнє значення показника забезпечення населення книжковим фондом по області 6,12 примірників на 1000 жителів, що є значно нижчим середнього по Україні – 14,58 примірників. У середньому по області за 10 років фонд примірників публічних бібліотек зменшився на 861,18 тис. Найістотніше зменшився книжковий фонд бібліотек Любомльського (на 137 тис. примірників), Луцького (на 105 тис.), Ковельського (на 99,5 тис.) та Маневицького (на 90 тис.) районів. Починаючи з 2000 р., постійно зростають обсяги нових надходжень. Їх динаміка за останні 10 р. фіксує максимальні значення у

2006 р. (108 584 примірників) та 2010 (125 750 примірників). За останній рік найбільшу кількість примірників отримали бібліотеки Ківерцівського (10660), Маневицького (9950) та Горохівського (9810) районів, а також м. Луцька (8770). Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олени Пчілки отримала у 2010 р. 9960 примірників. Найменше поповнилися минулого року бібліотеки Горохівського (1590) та Любешівського (1352) районів, м. Володимир-Волинський (1120).

Ще однією характеристикою діяльності бібліотечної сфери є кількість користувачів. На цей показник має вплив багато факторів: стан матеріально-технічної бази бібліотек, якість послуг, забезпеченість потрібною літературою, поява альтернативних видів обслуговування. На фоні інших регіонів Волинь виділяється стабільним збільшенням числа користувачів за останнє десятиліття. У 2000 р. цей показник становив 401,0 тис. чол., а вже у 2010 р. сягнув 479,5 тис. чол., тобто число користувачів зросло на 78,5 тис. (19,6 %). Незначно зменшилась кількість користувачів лише у Ківерцівському, Ковельському, Локачинському та Турійському районах (менше, ніж на 1000 осіб).

Важливою складовою дослідження функціонування закладів бібліотечної галузі є кількість зайнятих. Негативна динаміка кількості працівників простежувалася з початку 90-х рр. до 2002 р., після чого цей показник постійно зростає. Станом на 01.01.2011 р. система бібліотечного обслуговування Волині налічувала 986 працівників (з них повну ставку мають 874 – це 86,6 %). Порівняно з 2000 р., коли бібліотечна галузь нараховувала 947 зайнятих, кількість працівників збільшилась на 39 осіб. У 2010 р. кількість бібліотечних працівників сільської місцевості становила 497 осіб – це 50,4 % від загальної кількості працюючих, із них 81 % мають повні оклади.

Завдання бібліотек – якомога більше сприяти духовному і культурному зростанню нашого суспільства. У той же час очевидно, що вільний доступ до інформації неможливий без використання сучасних технологій. Найбільш динамічними серед інших є показники комп'ютеризації бібліотечної мережі області. За останні три роки кількість комп'ютерів у публічних та універсальних бібліотеках зросла з 95 до 221 (на кінець 2010 р.), із них 105 у бібліотеках Луцька. Серед районів найкраще забезпечені комп'ютерним обладнанням Ковельський (28 комп'ютерів), Ківерцівський (19) та Луцький (12), а найгірше – Любешівський, Локачинський та Любомльський (по 2 комп'ютери) райони. Підключення до Інтернету з 62 бібліотек у 2007 р. зросло до 170 у 2010 р. (з них 87 у Луцьку). Власну електронну пошту мають 20 бібліотек проти 12 у 2007 р., лише серед бібліотек Любомльського та Любешівського районів жодна не має ні веб-сайту, ні електронної адреси. Власні сайти на сьогодні мають 7 бібліотек (ОУНБ ім. Олени Пчілки, Обласна бібліотека для юнацтва, бібліотека ВНУ ім. Лесі Українки, Горохівська, Ківерцівська, Ковельська та Ратнівська районні бібліотеки, бібліотека м. Володимира-Волинського). Можливістю для подальшої інформатизації та автоматизації бібліотечного сервісу є участь у конкурсах. У минулому році на Волині реалізовувалася програма „Бібліоміст – Україна”. Переможці першого раунду, районні бібліотеки Ківерець та Ковеля, одержали по 4 комплекти комп'ютерного обладнання. У 2011 р. подано на розгляд проекти від Іваничівської

та Луцької районних бібліотек, Луцької міської бібліотеки для дорослих. За останні роки бібліотеки області помітно збільшили обсяги електронної інформації, удосконалили її використання.

Важливою проблемою є рівень матеріально-технічної бази закладів бібліотечної галузі. Значна частина бібліотек потребує покращення своєї інфраструктури, зокрема капітального ремонту потребує 41 бібліотека області

(3,3 %), це установи Іваничівського (4), Любомльського (4), Локачинського (3), Турійського (3), Ковельського (2), Ківерцівського (1) та Володимир-Волинського (1). Уже 2 р. одна бібліотека знаходиться в аварійному стані (Турійський район). У 2009 р. із 547 публічних бібліотек, що обслуговують села і райцентри Волині, опалювалося 541, у тому числі 134 обігрівачами.

На Волині значна увага приділяється входженню бібліотек у світові співтовариство, спільній діяльності з зарубіжними установами й організаціями. У 2006 р. в ОНУБ ім. Олени Пчілки за сприяння посольства США в Україні відкрито інформаційний центр „Вікно в Америку”, оснащений сучасним обладнанням. Тут представлено різноманітні матеріали про США на різних носіях інформації. Центр Європейської інформації щорічно проводить Європейські студії, фестивалі традицій та звичаїв країн-членів ЄС „Євробачення”, конкурси та виставки.

Бібліотеки Волині налагоджують контакти зі своїми зарубіжними партнерами. У 2007 р. працівники бібліотек Луцька відвідали м. Красностав Республіки Польща, де проходило навчання по створенню комплементарних транскордонних проєктів для бібліотечних установ Красноставського повіту та Луцького району. Результат зустрічі – укладення договору між Луцькою центральною районною бібліотекою і повітовою публічною бібліотекою в м. Красноставі про партнерство в проєкті „Створення пакету комплементарних транскордонних проєктів для культурних установ Красноставського повіту та Луцького району”. У філії № 6 центральної міської бібліотеки Луцька відкрито сектор „Польська бібліотека та читальня”, розвивається співпраця з польськими партнерами, зокрема широкомасштабний обмін літературою. Бібліотеки обласного центру брали участь у міжнародному проєкті „Бібліотечне вікно у світ партнерських міст” (Луцьк – Люблін). Активно співпрацює з польськими колегами і Центральна бібліотека для дітей м. Луцька та центральна районна бібліотека Турійська.

Отже, у діяльності бібліотечної галузі Волині намітився ряд позитивних зрушень. Це пов'язано насамперед із підтримкою бібліотечної справи державою. Завдяки створеній законодавчій базі, бібліотеки отримали оптимальні перспективи для подальшого розвитку. Ефективне функціонування галузі потребує вирішення ряду проблем: збільшення фінансування; збереження існуючої мережі бібліотек та її розширення; ремонт та реконструкція приміщень, забезпечення опаленням; оснащення сучасним устаткуванням; використання нових форм та методів роботи; підвищення кваліфікації персоналу. Робота в ринкових умовах вимагає від бібліотек пошуку нових шляхів позабюджетного фінансування, розширення сфери платних послуг. Вивчення потреб користувачів сприяє розширенню спектру видів платної діяльності, серед яких переважають видача літератури на „нічний абонемент”, видача комерційної літератури, ксерокопіювання, підготовка фактографічних,

аналітичних довідок, набір і роздрук тексту на комп'ютері, користування мережею Інтернет, надання в оренду приміщень. Стимулюючим фактором розвитку бібліотечної справи є налагодження міждержавних контактів, що сприяє допомозі зарубіжних благодійних фондів бібліотекам нашої області. Для позитивних зрушень у бібліотечній сфері велику роль відіграє пошук партнерів, спонсорів, участь у різноманітних конкурсах із підготовки проектів, одержання грантів від міжнародних організацій. На основі наукового обґрунтування та подальшого розвитку міжнародних інформаційних зв'язків бібліотечна галузь Волинської області буде виходити на новий високий рівень.

Список літератури

1. Законодавство – бібліотекам України : Загальні засади діяльності бібліотек. – К : Нац. парламент. бібліотека України, 2000. – Вип. 1. – С. 61. – (Довідкове видання).
2. Волинь бібліотечна. – Луцьк : Волинська ДОУНБ ім. Пчілки, 2010. – 60 с. – (Інформаційно-аналітичний огляд за 2009 р.).
3. Основні показники діяльності закладів культури, мистецтва, кіно та організації туризму у Волинській області за 2009 рік. – Луцьк : Управління культури і туризму Волин. обл. держ. адміністрації, 2010. – 27 с.

Мыронюк Н. В. Общественно-географический анализ функционирования библиотечной сети Волинской области / Н. В. Мыронюк // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: География. – 2011. – Т. 24 (63). – №2, ч. 2 – С. 110-114.

Аналізуються показателі функціонування бібліотечної отрасли Волинської області, розглядаються проблеми і перспективи розвитку, можливості міжнародного співробітництва.

Ключевые слова: бібліотечна отрасль, бібліотечна сеть, інформатизация, компютеризация.

Mironyuk N.V. Social and geographical analysis of features functioning library network Volyn region / N. V. Mironyuk // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Geography. – 2011. – Vol. 24 (63). – № 2, p. 2 – P. 110-114.

Analyzes the performance indicators of library branches Volyn region, considers the problems and prospects for development, opportunities for international cooperation.

Key words: library industry, network libraries, information technology, oriented communicative competence.

Поступила в редакцію 08.04.2011 г.